

УДК 82-94(477):321.01:342.1-05

DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2022.spec.04>**ІВАН КОРСАК ТА МИХАЙЛО СЛАБОШПИЦЬКИЙ: ПАРАЛЕЛІ Й ВЗАЄМОДІЯ****Крالیук Петро,***доктор філософських наук, професор, голова Вченої ради
Національного університету «Острозька академія»
ORCID ID: 0000-003-1741-1079***Каліщук Оксана,***доктор історичних наук, професор кафедри історії України та археології
Волинського національного університету імені Лесі Українки
ORCID ID: 0000-0003-1272-7920*

У статті розглянуто особисті взаємини та творчу спадщину двох визначних сучасних українських прозаїків – Івана Корсака та Михайла Слабошпицького. Указано на спільність життєвого досвіду та цінностей обох митців. Стверджено, що хоча значна частина їхнього життя минула в радянській Україні, проте вони не стали радянськими людьми (хоча й змушені були йти на компроміси з радянською системою – бо інакше не вижили б). Передусім вони свідомі були свого українства та намагалися реалізувати себе як українські письменники. Й Івана Корсака, й Михайла Слабошпицького об'єднував інтерес до історії, до непересічних особистостей, до драматургії людських долі, який привів обох до біографічного жанру. Історичну прозу обох літераторів відзначає глибокий патріотизм, інтелектуальність, актуальність порушених проблем. Показано, що романи Івана Корсака та Михайла Слабошпицького, окрім художньої, мають просвітницьку функцію, адже саме історичні романісти роблять людей патріотами. Їхні романи написані захопливо, з документальним дотриманням, пересипані численними фактами, перипетії української історії з проєкцією на сучасність є цінними і для літературознавців, і для істориків. Тож, серед спільного між Іваном Корсаком та Михайлом Слабошпицьким виокремлено, по-перше, те, що значна частина їхньої літературної творчості так чи інакше стосується історичної тематики, а по-друге, те, що один і другий тривалий час працювали в мас-медіа, а також у зрілому віці зайнялися бізнесом. Окремо звернено увагу на вплив Михайла Слабошпицького на активізацію творчості Івана Корсака та її промоцію на всеукраїнському рівні. Висновковим стало твердження, що Романи Івана Корсака ще потребують осмислення з різних точок зору – і загальної ідеї, і особливостей творчих прийомів, і співвідношення документальних фактів та художнього вимислу.

Ключові слова: Іван Корсак, Михайло Слабошпицький, історичний роман, історична проза, патріотизм.

Kraliuk Petro, Kalishchuk Oksana. Ivan Korsak and Mykhailo Slaboshpytskyi: parallels and interaction

The article examines the personal relationships and creative heritage of two prominent modern Ukrainian novelists - Ivan Korsak and Mykhailo Slaboshpytskyi. The commonality of life experience and values of both artists is indicated. It is claimed that although a significant part of their lives was spent in Soviet Ukraine, they did not become Soviet people (although they were forced to make compromises with the Soviet system - otherwise they would not have survived). First of all, they were aware of their Ukrainianness and tried to realize themselves as Ukrainian writers. Both Ivan Korsak and Mykhailo Slaboshpytskyi were united by an interest in history, unique personalities, and the drama of human destinies, which led them both to the biographical genre. The historical prose of both writers is marked by deep patriotism, intellectuality, and the relevance of the issues raised. It is shown that the novels of Ivan Korsak and Mykhailo Slaboshpytskyi, in addition to the artistic one, have an educational function, because it is the historical novelists who make people patriots. Their novels are written fascinatingly, with documentary compliance, sprinkled with numerous facts, the vicissitudes of Ukrainian history with a projection on modernity are valuable for both literary critics and historians. So, among the commonalities between Ivan Korsak and Mykhailo Slaboshpytskyi, it is possible to single out, firstly, that a significant part of their literary work in one way or another relates to historical topics, and secondly, that both of them worked for a long time in the mass media, as well as in mature age engaged in business. Particular attention is paid to the influence of Mykhailo Slaboshpytskyi on the activation of Ivan Korsak's work and its promotion at the all-Ukrainian level. The conclusion was the statement that the novels of Ivan Korsak still need to be understood from different points of view - both the general idea, and the peculiarities of creative techniques, and the ratio of documentary facts and artistic fiction.

Key words: Ivan Korsak, Mykhailo Slaboshpytskyi, historical novel, historical prose, patriotism.

Іван Корсак й Михайло Слабошпицький – це не лише прозаїки, публіцисти, громадські діячі, меценати, автори численних творів для дітей та дорослих, а й щирі, відкриті, прозорливі та інтелігентні люди з відповідальною громадянською позицією. Творчий доробок та міжособистісні взаємини подібних

особистостей викликали, викликають та викликатимуть інтерес серед науковців. Зростання ж значення митців у суспільстві додає актуальності звернення до цієї теми.

Уже нині ми можемо ствердити присутність й одного, й другого літератора в академічному дискурсі. Аналізу творчого доробку присвячено розвідки В. Вербич, О. Демчук, Т. Дудар, С. Короненко, І. Павлюк, Н. Токар та ін. До творчості Михайла Слабошпицького зверталися відповідно О. Вертіль, Я. Голобородько, В. Грабовський, І. Насмінчук, Я. Поліщук, П. Щириця та ін.

Іван Корсак та Михайло Слабошпицький були однолітками. Народилися вони одного й того самого року. І між ними було чимало спільного. Й один, і другий походили зі сільських родин. Щоправда, один із Центральної України (М. Слабошпицький), а інший – із Волинського Полісся.

Об'єднували обох і журналістські дороги, які давали змогу зустрічатися та знайомитися із цікавими особистостями. Три літа Михайло Слабошпицький працював у студентській газеті «Орбіта», був роз'їзним кореспондентом. Поштовим літаком добиралися в різні куточки Казахстану, збирали матеріал для газети. Писав про казахів, багато друкувався в казахських періодичних виданнях, зустрічався з цікавими людьми. Хлопці-журналісти писали в газеті, що хотіли, ніхто їх не правив, не рецензував. Вони вигадували різні цікаві рубрики, писали роман із продовженням «Яким Бундюк на ціліні». Потім редактора вигнали, багатьох скоротили, бо «командири студзагонів стали високими комсомольськими функціонерами й задавили нашу редакцію... Хоча у газеті не було жодного дисидента, хіба крім естетичного», – згадував письменник.

Івану Корсаку журналістика дала змогу разом із дослідниками поглиблено вивчати творчість знаменитої Лесі Українки. Спільно з тодішнім директором Камінь-Каширського краєзнавчого музею, краєзнавцем Василем Кмецинським брав участь у дослідженні історії рідного краю.

Ці духовно близькі люди мали зустрітися, подружитися. І це справді сталося. Але вже в зрілому віці – коли обом було вже за шістьдесят. До того часу вони існували як би «паралельно». При цьому кожен робив свою справу – і загалом доволі непогано.

Попри чимало схожих, «паралельних» моментів у біографіях Корсака й Слабошпицького були між ними й відмінності. Ці двоє людей опинилися в різних середовищах. Корсак – у провінційному, Слабошпицький – у столичному. Перший, отримавши вищу сільськогосподарську освіту, 1966 р. прийшов кореспондентом у Ратнівську районну газету, а з грудня 1968 р. працював у Старовижівській газеті «Сільські новини». Із часом почав працювати головним редактором районної газети в м. Камінь-Каширському «Радянське Полісся». Корсак мав мужність і сміливість захистити своїх колег-журналістів від пресування на партійних бюро і пленумах, у чиновницьких кабінетах. Натомість терпів гоніння сам і відбивав нападки на газету, тираж якої одного разу навіть спалили партфункціонери у редакційній котельні. Слабошпицький же після навчання в Київському університеті працював у престижній газеті «Літературна Україна» в Києві, зокрема у відділі літературної критики. Уже в часи незалежної України Корсак після редагування газети «Народна трибуна» (1990–1995), першого легального видання демократичного спрямування не лише в Луцьку, а й загалом в Україні, змушений був зайнятися бізнесом. 27 грудня 1996 р. вийшов перший номер правонаступниці «Народної трибуни» – приватної газети «Сім'я і дім», що мала загальнонаціональний статус, шеф-редактором якої був сімнадцять років, водночас очолюючи однойменне радіо «Сім'я і дім». Водночас Слабошпицький став одним із засновників приватного видавництва «Ярославів Вал».

Тож й Івану Федосійовичу, й Михайлу Федотовичу була притаманна риса характеру, якої розхристані творчі люди зазвичай позбавлені, – діловитість. Вживатися творчості та діловитості в одній людині ой як непросто! Проте коли це вдається (як у це у випадку Корсака та Слабошпицького), тоді цінність такої людини зростає в рази, а її патріотизм набуває результативних ознак.

Саме у цьому видавництві починаючи з 2009 р. Корсак почав видавати свої художні книги на історичну тематику. Зокрема, тут були надруковані такі твори: «Капелан армії УНР» (2009), «Тиха правда Модеста Левицького» (2009), «Діти Яфета» (2010), «Отаман Чайка» (2010), «Корона Юрія II» (2011), «Завойовник Європи» (2011), «Немиричів ключ» (2012), «На межі» (2013), «Мисливці за маревом» (2014), «Борозна у чужому полі» (2014), «Перстень Ганни Барвінок» (2015), «Вибух у пустелі» (2015), «Запізніле кохання Миклухо-Маклая» (2016), «На розстанях долі» (2017), «За серпанком, загадковим серпанком» (2018). Й нарешті збірка творів Корсака під назвою «Отаман Чайка» у серії «БукЛіт», що побачила світ у 2018 р.

Співробітництво Корсака зі Слабошпицьким, яке переросло в міцну дружбу, сприяло тому, що письменник помітно активізувався. Кожного року виходили його твори (іноді по декілька) в «Ярославному Валу». Слабошпицький не лише видавав ці твори, а й намагався організувати їхню якомога ширшу промоцію. Зокрема, проводилися презентації творів Корсака в Києві. З'явилися рецензії на них відомих

авторів у столичних виданнях. Таким чином, твори письменника виявилися затребувані для відносно широкого загалу. А це не могло його не надихати.

Можна говорити, що Слабошпицький певним чином стимулював Корсака, допомагав йому «розкритися». Водночас видавець знайшов в особі цього письменника «потрібного» йому автора. Зокрема, Слабошпицький шукав історичного белетриста, який би міг давати у своїх творах широку панораму українського минулого. До того ж панораму, яка б мала патріотичний характер. Із цього приводу Слабошпицький писав: «Дуже важливий момент є і в спогадах, і в щоденнику великого нашого мецената Євгена Чикаленка, який писав: «Добре полякам, що вони мали геніального брехуна Генрика Сенкевича» (Чикаленко вжив це слово не з образливим відтінком, а як синонім фантазера); мовляв, він своїми романами виховав польську націю, підніс у ній дух патріотизму. Чикаленко з надією прислухався до кожного сучасного йому літературного імені, сподіваючись у ньому потенційного українського Сенкевича, чий історичні твори меценат готовий був фінансувати для видання» [1, с. 20–21].

Як і Чикаленко, Слабошпицький ладний був шукати історичних белетристів, знаходити потрібні кошти для видання їхніх творів. Й такі твори виходили у видавництві «Ярославів Вал». Щодо Корсака, то ситуація з ним помітно спрощувалася. Він не лише був автором цікавих творів на історичну тематику, а й сам міг профінансувати їх видання.

Слабошпицький навіть, вдаючись до фантазії, писав таке: «Уявляю таку фантастичну ситуацію: Корсак і Чикаленко – сучасники. Корсак – я абсолютно в тому переконаний – мав би в особі Чикаленка не тільки вдячного читача й популяризатора; великий меценат і патріот фаворизував би письменника, бо він глибоко розумів ціну такого духовного продукту як представлена в образах національна історія» [1, с. 21].

Біда була лише в тому, що Корсак зі своєю історичною белетристикою «увірвався» в українську літературу тоді, коли, в силу різних обставин, зокрема й зміни комунікаційних реалій, попит на друковану книгу впав. Відповідно, вона вже не впливала на свідомість людей, як це було раніше. Із цього приводу Слабошпицький цілком справедливо писав про Корсака: «Він почав видавати свої історичні романи, коли в Україні настала гнітюча пора нечитання, деінтелектуалізації і варваризації. Наклади книжок упали до катастрофічного показника» [4, с. 529].

Залишається лише пошкодувати, що Корсак і Слабошпицький «пізно знайшлися». Хоча заочно зналися вони набагато раніше. Так, Слабошпицький писав: «Я випадково почув, що мої друзі Анатолій Шевченко, Вільям Лігостов та Олексій Лук'яненко їздять улітку на Шацькі озера, де їхнім облаштуванням піклується якийсь Корсак, редактор райгазети. Якби приятелі не говорили про того Корсака стільки добрих слів, його ім'я не осіло б мені в пам'яті. Якось я навіть збирався рушити туди з ними, але щось тоді цьому завадило» [3, с. 358]. Це були 80-ті роки. А на початку 90-х із творчістю Корсака Слабошпицького познайомив відомий письменник Анатолій Дімаров. Останній дуже високо оцінив Корсакову книжку «Тіні і полиски», яка тоді вийшла друком.

Слабошпицький, пишучи про свою першу зустріч із Косаком, згадував:

«Я визнавав Корсакові тексти, чув про нього чимало доброго, але ще років п'ятнадцять з ним не був знайомий.

І ось за котрогось приїзду до Луцька (мав презентацію в тамтешньому університеті, куди мене запросила перший проректор Ірина Констанкевич, що виявилася доброю приятелькою Корсака), мене знайомлять із кремезним чолов'ягою: Іван Корсак.

Перше враження від нього: інтелігентність і майже виняткова доброзичливість.

Як я потім зрозумів, це вже був «новий» Корсак. Бо на той час у нього почався благодотворний творчий альянс із музою Клію. Він став писати історичні твори...» [3, с. 359].

Можна сказати, що Корсак і Слабошпицький зустрілися вчасно. Один з авторів (П. Кралюк) знав одного й другого, знав і про їхні творчі плани. На той час Корсак почав активно позиціонувати себе як письменника. Зокрема, у луцькому видавництві почали виходити його книги історичного характеру. Він презентував свої твори. Так, один з авторів (П. Кралюк) організовував йому зустрічі в Острозькій академії. Однак йому було вже тісно в луцьких і навіть волинських рамках. Треба було виходити на всеукраїнській рівень. І значною мірою йому це забезпечив Слабошпицький.

Натомість останній у той час, як уже говорилося, активно шукав історичного белетриста, якого міг би видавати у «Ярославому Валу». Іван Корсак зі своїми історичними романами став для нього «знахідкою».

Корсак, наскільки можна судити зі спогадів Слабошпицького, справив на нього досить позитивне враження. Пізніше він писав: «Корсак, як на мене, був особою трохи парадоксальною. Людина, з одного боку, виняткової доброзичливості, жертвовності, інтелігентської м'якості. А з іншого – рідкісної

вольовитості, твердості, непоступливості й нещадної вимогливості до себе. Усе це примхливо поєднувалося в ньому, викликаючи і подив, і захоплення водночас, як справді несподіваний феномен» [2, с. 7].

Слабошпицький чимало розповідав про Корсака на сторінках автобіографічних книжок, які він писав в останні роки життя. Це – «Протирання дзеркала» (2017), «Тіні в дзеркалі» (2018), «З пам'яті дзеркала» (2019), «З присмеркового дзеркала» (2020). У них письменник намагався дати «неофіційну» картину історії сучасної української літератури, що базувалася на спогадах. І в цій історії чільне місце відводилося Корсаку.

Передусім Слабошпицький відзначав велику ерудицію Корсака, його зацікавленість історією. Зокрема, писав із цього приводу: «Він її вивчав так, що міг би читати університетські курси чи не з усіх відомих періодів «біографії» нашого народу. Міг би й розробляти курс із назвою «Історія України в персоналіях, про що переконливо свідчить його книжка «Твої імена, Україно», котру я сприйняв як компедіум усіх тих романів, котрі Іван Корсак збирається написати» [4, с. 527].

І це не випадково. Адже й сам Слабошпицький у будь-якому спілкуванні, зніційованому Ним (презентації книг Ю. Щербака, В. Панченка, С. Короненко та ін., творчі вечори Д. Павличка, І. Корсака, Б. Гориня та ін.), домінував не інформаційно-розважальний складник, а потужне інтелектуальне наповнення.

Саме завдяки Іванові Корсаку та Михайлу Слабошпицькому до українського читача повернулося чимало несправедливо забутих, свідомо замовчуваних за Радянського Союзу імен української історії та культури. Предметом осмислення письменників, як правило, ставали малодосліджені сторінки в історії України. Так, Іван Корсак у романі «Оksamит недавнених літ» (2000) оповідає про події, що відбулися в Україні наприкінці 80-х – на початку 90-х років ХХ століття; у «Гетьманіч Орлик» (2006) – про Григорія Орлика, людину, яка через ворожу територію проводить до престолу польського короля Станіслава Лещинського; у романі «Гасниця святого Арсенія» (2008) розповідає про Арсенія Мацієвича – представника другої хвилі генерації українських просвітителів у Росії, сина священика з волинської шляхти, останнього із супротивників церковних реформ Петра I; «Тиха правда Модеста Левицького» (2009) – повість про лікаря, який лікував також Лесю Українку і Олену Пчілку, класика української літератури, державного діяча, члена Центральної Ради, міністра здоров'я УНР, автора граматики української мови, науково-популярних творів із медицини; в романі «Капелан армії УНР» (2009) об'єктом художнього дослідження став Павло Пащевський – священик, капелан Першого українського запасного полку; «Отаман Чайка» (2010) оповідає про життя отамана Чайки, «поляка з українською групою крові», сповнено духом авантюриництва й дивовижних, почасти парадоксальних поворотів долі; у романі «Діти Яфета» (2010) йдеться про Вячеслава Липинського – українського діяча, історика, історіософа, соціолога, публіциста, теоретика українського консерватизму і т. д.

Корсак багато їздив зі Слабошпицьким дорогами Волинського краю. Він був залюблений у Волинь і передав цю залюбленість своєму другові. Слабошпицький згадував: «Мені пощастило неоднораз мандрувати Волиню з Іваном Корсаком. Він став моїм гідом, який вразив мене знаннями історії краю. Ми проїздили те чи те село, й він докладно оповідав про його минуле, про те, кого з видатних людей воно дало і які важливі події – ще від княжих часів й аж до Поліської Січі чи УПА – там відбувалися. У ньому жив історик і допитливий краєзнавець. У нього був огром фактографії, у своїх книжках він використовував тільки дециму з усього того, що знав. Він міг би створити історичну енциклопедію Волині чи путівник по її історичним місцям» [4, с. 528].

Корсак пішов із життя у віці 71-го року – у час, коли він ще активно писав і мав чимало творчих планів. Його смерть для Слабошпицького стала несподіванкою. Один з авторів (П. Кралюк) пам'ятає, як він зателефонував, повідомивши про цю сумну подію. Тоді ж Слабошпицький вирішив здійснити низку кроків щодо вшанування пам'яті свого друга: організував вечір пам'яті Корсака в Києві, уклав книгу спогадів «Живий Іван Корсак», ініціював створення літературної премії імені Івана Корсака. Словом, зробив чимало для того, щоб ім'я цього письменника продовжило жити.

Нині можна ствердити необхідність ретельного вивчення доробку й Івана Корсака, й Михайла Слабошпицького з огляду на їхній вплив на громадську думку. Незважаючи на наявні дослідження творчості письменників (особливо першого), бачимо, що чимало аспектів їхньої романістики ще не досліджувалося. Перспективним виглядає порівняльний аналіз їхньої творчої спадщини, зіставлення їхніх рефлексій над минулим, сьогоденням та майбуттям.

Література:

1. Слабошпицький М. Вогонь, а не попіл. Іван Корсак та його історичні романи. *Живий Іван Корсак. Спогади про письменника*. Київ : Ярославів Вал, 2018. С. 18–24.
2. Слабошпицький М. Жив і писав так. *Живий Іван Корсак. Спогади про письменника*. Київ : Ярославів Вал, 2018. С. 7–10.

3. Слабошпицький М. З присмеркового дзеркала. Про час і про людей. Київ : Ярославів Вал, 2020. 659 с.
4. Слабошпицький М. Тіні в дзеркалі. Про час і про людей. Київ : Ярославів Вал, 2018. 736 с.
5. Слабошпицький М. Вогонь, а не попіл: нотатки про Івана Корсака після появи його роману «За серпанком, загадковим серпанком» (Видавництво «Ярославів Вал», 2018 р.). *Слово Просвіти*. 2018. Ч. 16. 19–25 квітня. С. 12.
6. Слабошпицький М. Романіст на стаєрській дистанції: Іван Корсак у пору творчого рівнодення. *Літературна Україна*. 2016. 15 вересня. С. 7.